

Lendvai István:

Egy eltűnt budai kávéházzal

Az Erzsébet-híd budai oldalával „ferdén szemben”, a Gellért-szobor árnyékában most jókora üres telek szöggelik a Döbrentei-tér és a Hegyalja-út egyik sarkára. Kötőmélék hevernek a nagy telken és néhány galamb sétálgat rajta a napfényben. Az arrajáró emberek, ha megannyira idegenek, akkor is elgondolhatják, hogy a telek éppen Budának ezen a szembeszökő, forgalmas helyén nem régóta dísztelenedhet ilyen csupaszon, — az újságolvasó budapesti átlagpolgárnak magától is eszébeötlök, hogy nyilván a híres-hírhejt „Tabánrendezés”-sel van dolga, amely a Gellérthegegynek ezen az oldalán annyira megváltoztatta a főváros képét, s amely annyi fájdalmat okozott megindulásakor sok tabáni kispolgárcsaládnak éppúgy, mint a Tabán-kezdő művészelteknek. A magamfajta megcsontosodott budai polgár pedig, aki több mint harminc esztendeje járja és csaknem harminc esztendeje lakja is Budát, s akinek élete legjava esztendeiből annyi napja és éjszakája telt el az egykor volt Tabán zegzugos, csakugyan „festőien rendezett” kis külön világában, arra járván, újra meg újra elmélázik azon a hatalmas négyemeletes épületen, amely az ő számára még most is ott áll az üres telken, ha mégolyan légies módon is, és az emlékek sűrű raját veri fel a költő lelkében a palota földszintjén egykor olyan mozgalmas életet élt „Erzsébet-híd kávéház”-ról.

Nem áltozom magamat, hogy budai polgár minőségemben való melázásaim túlságosan érdekelnék az újságolvasó közönséget az Úrnak ebben a világháborús 1940-ik esztendejében, ha azok csak egyéni vonatkozásúak volnának. Mindenestre meghatódva, bár talán nem éppen szívesen venné tudomásul mint a maga egyéni sorsára is utaló kijelentést, hogy egy-egy megszokott városrészek és abban egy-egy különösképpen megszokott háznak máról holnapra való eltűnése mindig megdöbbentő, szívetbűsítő történet, mert általában a világnak s benne magunknak orvosolhatatlan mulandóságára figyelmeztet. Afféle néma barátprédikáció arról, hogy akár *Nomad* az írói álnevünk, akár nem, akár városlakók vagyunk, akár nem: kozmikus nomádok vagyunk valamennyien annak a bibliai mondásnak értelmében, hogy nincs nekünk maradandó városunk e Földön, mert még a legszigorúbb háziúrunk, a Halálnak lakóit is kila-koltatja időnkint a még szigorúbb székesfőváros. Ha tehát csak arról volna szó, hogy e sorok írója már csaknem harminc esztendővel ezelőtt oda járt egy tiszta, tágas, csendes budai kávéháza egyfelől verseket faragni vagy újságcikkeket kanyarítani, nagy ábrándokat szövögetni, miközben az alkotás francéában tollát néha feketekávéjába mártotta a tintatartó helyett (mint hogyan a villamoson nem egyszer „Bérletjegy!” helyett azt kiáltotta a kalauznak: „Kézirat!”), mert a nyomdászfiú járt az eszében), másfelől mint ifjú férj ifjú nejevel és mint ifjú irodalmár ifjú és öreg irodalmárokkal járt oda muzsikát hallgatni vagy véghetetlen irodalmi és politikai vitákba elegyedni: akkor ez csak úgy volna érdekes legalább is némely olvasóknak, ha érzelmeit valami sikerült versben fejezné ki a „nagy idők tanúja”. Egyébként talán csak a feledhetetlen kedves Márk bácsit, a kávéház akkor volt csipetős, kecskeszakállas tulajdonosát,

hasonlóképp feledhetlenül figyelmes úriasszony hitvesét, az akkor még *vörhenyes hajú és bajsú, ma már őszfejű Ferenc* és a vele együtt szeretetreméltó Károly pincért útné különösebben szíven az ilyen „egyéni” emlékezés.

Azért hát csak emlékeim közérdekű részéből vetek ide egyetmást *Pethő Sándor* (már akkor is kegyeresem minden közéleti viaskodásban) biztatására, annak bizony-

Két irodalmi asztaltársaság

Jómagam is a komoly műzák jegyében kerültem az Erzsébet-híd-kávéháza és annak természetes velejárójaként a tabáni kiskocsmák színes, de immár eltűnt világába. Mentorom a megboldogult *Andor József* volt, aki egykori cisztercita papnövendék voltára való emlékezésül sokáig *Cyprinus* néven írt, s aki kultuszminiszteriumi főtisztviselő léte a meglehetősen terrorisztikus szabadkőműves-liberális korszakban is bátor előharcosa volt a Prohászka szellemében megindult katolikus megújulásnak, vagy ahogyan *Izsóf Alajos*, a *Zászlónak*-nak a diákság által rajongva szeretett szerkesztője szerette mondani: a „neokatolicizmus”-nak. Ő szerkesztette eleinte a *Glattfelder püspök* által megindított *Élet* című kitűnő irodalmi és művészeti hetilapot, amelynek később *Izsóf Alajos*, majd *Pethő Sándor* lett felelős szerkesztője.

Akkoriban, mikor mi az Erzsébet-híd-kávéházban jöttünk össze részint szerkesztőségi, részint baráti találkozóra, az *Élet* dolgozóitársai között voltak *Kosztolányi Dezső* (akinek csillogó Vasárnapi *Levelei Vampa* álnéven, később K. D. jelzéssel jelentek meg), *Juhász Gyula*, *Sik Sándor*, *Harsányi Kálmán*, *Hevesi Sándor*, *Márkus László*, *Sztrakonczky Károly* (a világháborúban korán elveszett nagy műkritikai reménység), *P. Ábrahám Ernő*, *Török Gyula* (akiben a magyar Balzacot sejtettük s aki harmincegy éves korában hirtelen elhunyt), *Árkosi-Ferenczy Kálmán* (a szintén korán kidőlt eredeti szélek tehetség), *Tarcai György* — *Divald Kornél*, *Kárpáti Aurél*, *Kanitzay Ferenc*, a hamar elfeledett pompás humorista. Külső dolgozóitársaink közt tisztelhetjük *Prohászka Ottokárt*, *Gárdonyi Gézát*, *Krúdy Gyulát*, *Tömörkény Istvánt*.

Ugyanakkor minden kedden és szombaton a kávéház dunaparti oldalán, a legfelső széles és hosszú, fehér márvánnyal berakott asztalnál, a nagy falóra alatt (későbbi gyülekezéshelyünkön) találkozott össze *Palágyi Lajos* írói társasága, amelynek legérdekesebb és legegységesebb, tulajdonképpenváltozó feje *Zempléni Árpád* volt, a Turáni Dalok költője. Állandó tagja volt ennek a társaságnak a mi barátunk és munkatársunk, *Harsányi Kálmán*, ez a megjelenésében és lelkiességében egyaránt asketikus író, költő, műfordító és műkritikus, akinek „*Kristálynézők*” című nagy kvalitásokkal ékes regénye már jóval a világháború előtt riasztotta volna a keresztény magyar közvéleményt a lélekben sem nem keresztény, sem nem magyar irodalom és művészet veszedelmére, ha a szíventalált irodalmi „baloldal” és a liberális áfiumba bódult magyarság részéről egyaránt nem fogadta volna halálos közönyt. A szintén *Pethő Sándor* által szerkesztett *Új Magyar Szemle* 1920 májusában megjelent első számából hadd from ide az azóta szintén elhunyt *Harsányi Kálmán*nak *Zempléni Árpád* halálára írott cikkéből a következőket:

— Olyan volt, mint egy pogány magyar sátor... Aki be akart lépni, csak belépett és bent volt. Ha nemcsak settenkedett körülötte, hanem jött, egyenesen felé, mert jönni akart: elibe ment a gazda s úgy tessékelt be. Derűs, hangos szóval, mert az az öblösen zengő mély bariton is azokhoz a végülkíthatatlan pusztaságokhoz volt szabva, amelyek képelete kalandozott. Színes, mélyhumorú mondókáinak csattanója sohasem fért el semmiféle zárt helyiségben. Holmi közön-

ságául, hogy az eltűnt Erzsébet-híd-kávéház a „békevilág” utolsó szakában éppúgy, mint azután erős kapcsolatban volt a magyar politikával és irodalommal mindaddig, míg néhány évvel ezelőtt a rideg üzleti számítás lenge erkölcsű bárrá nem „reformálta” az egykori műzahajlékot, elűzve belőle a régi törzsvendégeket, hogy aztán korszerűen dzsesszband mellett, fox-trottal táncoljon az enyészetbe.

séges polgári szobának megsörrenetek az ablakai, ha egy jóízűet kacagott. A budai kiskocsmák iddögálói elcsöndesedtek a szomszéd asztalok körül, mint ahogy a géppuskák szapora nyelve is elakad, mikor az öreg mozsár araszos ércfala megpendül. Az *Erzsébet-híd-kávéházban* pedig, a keddi-szombati *Palágyi-asztal* mellett, nem egyszer ültében kurjantotta el magát, így mozsármódra, mikor olyavalkit látott a kávéház túlsó végébe szabott ajtón belépni, akit várt, akit szeretett. Szegény lengecsontú, törékeny, mindig halott-halvány *Árkosi-Ferenczy Kálmán* majd feldöntötte néha ez a zúgó

A „forradalmak” alatt és után

1914 nyarán megindult a világháború véres szekere a maga szörnyűségén, és akiket magával nem sodort a frontok felé való népvándorlás, azok itthon igyekeztek helytállani a magyarság nagy politikai, szellemi-erkölcsi érdekeinek szolgálatában. Már mint azok a kevesek, akik a világkonfliktus minden fordulatai közepette is csak a magyar nemzet öncélúságának és önrendelkezésének eszméjét, a magyar nép tragikus hősies vérelőzete és a magyar belpolitika kiálló ellentétének sötét valóságát nézték, és egyre komorabban látták, hogy a magyarság nagy belső megújulása mégolyan háborús győzelem után is meg fog hiúsulni a hamisan értelmezett, önmagára nézve is öngyilkos maradiság miatt, amely nem tudja felfogni a komoly politikai és társadalmi reformok szükségességét, ugyanakkor pedig ennek következtében nemhogy meg tudná semmisíteni a nemzet testét, lelkét és érdekeitől idegen forradalmiságot, hanem akaratlannal úttörőjévé szegődik, hogy az aztán hozzá még egy esetleges háborúvesztés körülményeit kihasználva, elháríthatatlanul felülkerekedjék.

Mindezt próbáltuk megértetni azokban az írásainkban, amelyek akkor az *Új Nemzedék* című kis hetilapunkban megjelentek, s amelyeknek megszületésében akkor is nagy része volt a budai kávéház nyugalmas csendjének. Sajnos, a világháborús cenzúra által amúgy is meghalkított hangunk elveszett a fegyverzörejben és a budapesti destrukció hazug larmájában: 1918 őszén bekövetkezett az *összeomlás odakünn is, itthon is*. Mi néhányan felfogtuk, hogy a háborút ugyan (nem a magyarság hibájából) elvesztettük, de az országot nem kell okvetlenül, menthetlenül elvesztenünk. Kiáltottunk, de már későn: 1918 októberében győzött a nemzetvesztő, tébolyultan „*ifista*”, „*őszirózsás*” forradalom, és a győztes forradalom első estéjén szóltunk borongtunk az Erzsébet-híd-kávéház cigarettafüstös levegőjében *Tisza István meggyilkolásának* „*riszen érkezett hírének*. Heteken át tehetetlen kétségbeeséssel kellett szemlélőnünk, mit visz véghez a „*diadalmas népforradalom*”, amelyhez semmi, de semmi köze nem volt a magyar népnek, — hogyan közelednek a magyar városok és falvak felé ingyengyőztes *hócskó* hadak, és hogyan nevezik sötét ellenforradalmiságnak, ha a magunk kis hetilapjában hangot merészelnünk adni a magyar szegényeknek, haragnak és gyásznak.

De még mindig azon tépelődünk

hanghullám. „Itt van Székelyország! Itt a pálfalvi szélmolnár!” (Célzás a korán elhunyt író „Pálfalvi szélmolnár” című regényére. A szerk.)

A kisgyermek-mellkasú székely mesélőnek egy évvel előbb maradt üresen a helye, mellette. Szerette és megbecsülte, mint vele egy talajból sarjadt másféle fát. Vékonyka fehér nyírsudárt a mohos-bundás csertörzök. Magyarok, vérig, utolsó izükig magyarok voltak mind a ketten, s mindkettőjük lelkeinek fenekén volt valami ősi, ami felkövetelődött a mélyből. Modern európai műveltségükhöz a humor aranyzárlat fontak függőhidat s azon hímblődött meg minden, amivel egy ősbib világban megterhesedtek.

Ez az idézet egyúttal magyarázata annak is, hogy az *Élet* asztaltársasága ugyan elsősorban a próhászka katolicizmus irodalmi célkitűzéseit munkálta, de tagjait sok szítte *Zempléni Árpád* és *Harsányi Kálmán* lelkiiségéhez, amely az európai magyar, de ugyanakkor magyarul európai gondolkodást jelentette a nemzetközi radikalizmus előbb irodalmi és művészeti, majd politikai „forradalmiság”-val szemben. Így hát időnkint „asztalilag” is egymáshoz csatlakoztak a két társaság rokonlelkűi. Azóta mind a két asztal jelesei közül sokan megtértek már az anyaföldbe, — de emléküik csak áldott lehet a tiszta magyar kultúrtörékvések történetében.

Az automobilszakma jelentősége

eladást szervezetének kibővítése céljából Budapest és az ország összes nagyobb városában tőke-erős

szakmabeli keresztény cégeket keres

amelyek modernül felszerelt műhellyel és székhelyükön legjobb fekvésű bemutatóhelyiséggel rendelkeznek, vagy ilyeneket rövid időn belül berendezni képesek.

Tőkeerős nem szakmabeli keresztény cégek esetleg számításba jöhetnek, amely esetben 100%-os támogatás és bevezetés a szakmába minden vonatkozásban biztosítva van.

Szíves ajánlkozásokat „Keresztény cég” jellege alatt e lap kiadóhivatala továbbítja.

sikkadt aztán az érdekpoltikusok törpeségén, de amelyből ha megvalósult valami, annak lelki magvetése nem csekély mértékben a budai kávéház törzsvendégei részéről történt meg sajtotban, négytűl-eken, magánértekezésben, és amelynek elkomolytalanításán ma mellán aggodunk úgynevezett „szélsőjobbaldali” törtétek és kalandorok miatt.

Éppen a sokféle való elfoglaltság miatt nagyjában „apostolok osztása” következett a kávéházi nagyasztalnál, de nekem, a Naphegy lakójának még sokáig törzskávéházam maradt az Erzsébet-híd. Azokból az évekből legértékesebb emlékem az a két esztendő, amelynek csaknem minden napján együttreggeliztem *Zempléni Árpádék* volt nagyasztalánál *Méhely Lajos* professzorral, a *Vélekben* soha meg nem öregedő fajvédő tudóssal. Fajelméleti tételei közül ma már olvasmányaim és méginkább élettapasztalataim alapján nem mindegyiket írnám alá, de mikor mélységesen megvetem az ő legjobb szándékú elgondolásainak negyedmüvelés és öös vamszedőit, csak tisztelettel tudok megemlíkezni arról az ő magas értelmiséggel párosult áldozatos jelleméről, amely ha — minden részletkérdésen túl — lenne mindazokban, akik a közélet fórumára merészkednek, akkor mégolyan világháborús viharfelhők alatt is nyugodtak lehetnének a boldogabb Magyarországi felől.

Hiszem, hogy e rövid, és a mai viszonyok közt mégis hosszú megemlékezés olvasói nem fogják rossz néven venni és egyéni hiúskodásnak minősíteni egy eltűnt budai kávéház hült helyén való nyilvános borongásomat. Nem lehet még csak aránylag sem jó ember, akiben nincs meg a hála érzése nemcsak a mégolyan titokzatos Teremtő és a mégolyan tövisseltűzdellet élet, hanem az olyan helyek és tárgyak iránt is, amelyekhez jószándékú emberek lelkiisége és azon át egy nemzet sorsának alakulása valamelyest hozzáfűződött.

Jugoszláv képvásárlások a belgrádi magyar kiállításon

Belgrádból jelentik: *Pál* régensherceg megbízásából *Kaszin* Milán, a jugoszláv szépművészeti múzeum igazgatója megjelent a belgrádi magyar festőművészeti kiállításon és megvásárolta *Bernáth Aurél* „*Mikulás*” című képét. *Gyurics* Vojin, Belgrád polgármestere ugyancsak megjelent a kiállításon és a belgrádi városi múzeum részére négy képet vásárolt.

Váci-utca 4.

nagy üzlethelyiség kiadó

Telefon: 18-1-7-69.

Nagy textilgyár keres

a szakmában és az azzal járó adminisztrációs munkákban is teljes jártassággal bíró ös keresztény urat, aki a

vezető igazgató helyettesítésére

is alkalmas. Német nyelvtudás szükséges. Ajánlatokat „Pamut” jellegű Patak hírdetőirodába, VI., Vilmos császár-út 29. kéreünk.

MÓGA CSIPKE, FÜGGÖNY: érték, mint az ékszer Budapest, Deák Ferenc-u. 17